

RAIBI PUTNI, RAIBAS DZIESMAS

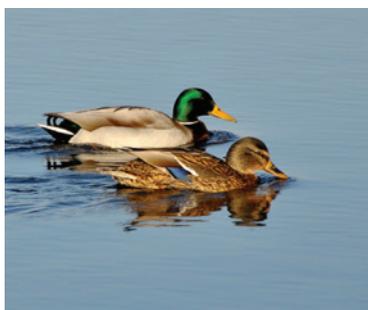
Cielava

Mājas strazds

Zīlīte

Meža pīles

Gulbis

Baltais stārķis

Žubīte

Mājas zvirbulis

Meža pūce

RAIBI PUTNI, RAIBAS DZIESMAS

SVARĪGI

■ Pasaulē zināmas 28 putnu kārtas ar apmēram 9000 sugām. Latvijas teritorijā ir apmēram 365 putnu sugas no 20 kārtām. Apmēram 220 sugas Latvijā ligzdo, pārējās te vai nu ziemo, vai ir migrācijas laikā pirms lidojuma uz citu teritoriju.

■ Ligzdojošās sugas nosacīti iedala nometniekos un gājputnos. Nometnieki ir putni, kas pastāvīgi dzīvo vienā teritorijā. Visu gadu Latvijā dzīvo mājas zvirbulis, zīlīte, žagata, ūpis un citi. No siltajām zemēm jeb ziemošanas vietām Latvijā visagrāk atgriežas strazds un lauku cīrulis. Viņi atlido, kad sāk kust sniegs. Nedaudz vēlāk ierodas žubīte, baltā cielava, dažādi meža strazdi u. c. Tikai tad, kad kokiem sāk plaukt vai jau ir lapas, ierodas lakstīgala, vālodze, dzeguze u. c. Kad gaisā jau lido daudz kukaiņu, ierodas bezdelīgas, čurkstes un svīres. Agros (siltos) pavasaros arī daudzi gājputni dzimtenē ierodas agrāk, bet vēlos (aukstos) pavasaros – vēlāk kā parasti.

■ Latvijas nacionālais putns kopš 1969. gada ir baltā cielava. Cielava ir melnbalta ar melnu “cepurīti”. Viņa ļoti ātri skraida pa zemi. Kad apstājas, viņa šūpo garo asti – augšup lejup. Aste ir puse no putna garuma. Baltā cielava ir gājputns. Latvijā cielava atgriežas aprīļa sākumā.

■ Pasaulē apdraudēto sugu sarakstā ir tādi Latvijas putni kā grieze, kas sastopama pļavās, arī zaļā vārna, melnais stārķis u. c.

■ Vairums putnu ceļo baros. Daudzas sugas, sevišķi lielie putni, lido noteiktas formas baros. Raksturīgākā forma ir kāsis. Kāšos lido dzērves, zosis un dažas pīļu sugas.

■ Uzskats, ka putni dzied vienīgi pavasarī un vasarā, ir tikai daļēji pareizs. Šajos gadalaikos putni dzied vairāk, taču dziedošus putnus var sastapt arī rudenī un ziemā. Putni mācās dziedāt pakāpeniski. Gandrīz visas putnu sugas, izņemot tā sauktos ligzdas parazitus (Latvijā tāda ir dzeguze), pašas apmāca savus mazuļus. Putnēni kopš dzimšanas klausā vecāku signāliem, imitē un kopē to balsi.

INTERESANTI

■ Latvijas ornitologs Kārlis Grigulis ir rakstījis: “Putni ir brīnišķīgas būtnes, un mīlestība uz tiem brīnumainā kārtā vieno cilvēkus. Pat tad, ja viņi runā dažādās valodās!”

■ Latvijas putnu balsis var klausīties šeit: http://www.putni.lv/index_balsis.htm. Cilvēki, klausīdamies putnu dziesmas, centušies tās aprakstīt. Piemēram, zvirbuli čivina, lakstīgala pogo, dzeguze kūko, strazds svilpo, bezdelīga vidžina, grieze griež, cīrulis vītero, dzenis kaļ u. tml.

■ Latvijā ligzdo apmēram 5% no visas pasaules baltajiem stārķiem. Stārķim ir doti arī vārdi svētelis, starks.

■ Latvijā daudzi cilvēki izgatavo un iekar kokos putnu būrīšus, lai putniem būtu ligzdošanas vietas.

■ Putnu vārdi kopš seniem laikiem ir doti arī cilvēkiem. Kā liecina latviešu tautasdziesmas, putnu vārdi vairāk doti tieši meitenēm. Biežākie vārdi bija Irbe, Zīle un Vālodze. Putna vārdu bērnam lika, lai bērns iemiesotos konkrētā putna īpašības. Mūsdienās populārākie putnu vārdi sievietēm ir Zīle, Irbe, Sniedze, Kaija.

■ Latvijā populāras dziesmas, kuras nosauktas putnu vārdos, ir: Raimonda Paula dziesma ar dzejnieka Leona Brieža vārdiem “Cielaviņa” un Pētera Jurciņa (vārdi un mūzika) “Vālodzīte”. Dziesmas var noklausīties, ierakstot *YouTube* meklētājā to nosaukumus.

VĀRDI, KAS JĀZINA

■ Spārni, knābis, aste, galva, kājas, gājputns, nometnieks, ligzda, ligzdošana, ziemošana, garš, īss, lidot, ierasties, plivināt, dziedāt, svilpot, ķert, ēst.

COLOURFUL BIRDS, A VARIETY OF SONGS

IMPORTANT

There are 28 known orders of birds worldwide, with around 9000 species. In Latvia, there are about 365 bird species from 20 orders. About 220 species breed in Latvia, the rest either spend winter here or are migrating before flying to another area.

Breeding species are conditionally divided into sedentary (non-migratory) and migratory birds. Non-migratory birds are birds that live in the same territory permanently. The house sparrow, tomtit, magpie, eagle-owl and others live in Latvia all year round. The first to return to Latvia from warmer climates or wintering grounds are the thrush and the skylark. They leave when the snow starts to melt. Soon after, the finch, white wagtail, various wood thrushes and others arrive. Only when the trees are starting to bloom or have leaves do the nightingale, warbler, cuckoo, etc. arrive. When a multitude of insects are already flying in the air, the swallows, chickadees and swifts arrive. In early (warm) springs, many migratory birds also arrive earlier, while in late (cold) springs they arrive later than usual.

Since 1969, the white wagtail has been Latvia's national bird. The wagtail is black and white with a black "cap". She runs very quickly on the ground. When she stops, she swings her long tail – up and down. The tail is half the length of the bird. The white wagtail is a migratory bird. The white wagtail returns to Latvia in early April.

The list of globally threatened species includes Latvian birds such as the corncrake, which is found in meadows, the green crow, black stork, etc.

Most birds travel in flocks. Many species, especially large birds, fly in flocks of a particular shape. The most characteristic shape is the v-formation. Cranes, geese and some duck species fly in this v-formation.

The view that birds only sing in spring and summer is only partly correct. Birds sing more in these seasons but singing birds can also be found in autumn and winter. Birds learn to sing gradually. Almost all bird species, except the so-called nest parasites (the cuckoo in Latvia), train their young themselves. From birth, baby birds heed their parents' signals, imitate and copy their voices.

INTERESTING FACTS

Latvian ornithologist Kārlis Grigulis wrote: "Birds are wonderful creatures, and love for them miraculously unites people. Even if they speak different languages!"

Latvian bird calls can be heard here: http://www.putni.lv/index_balsis.htm. People have tried to describe birdsongs by listening to them. For example, sparrows chirp, nightingales sing, cuckoos cuckoo, thrushes whistle, swallows twitter, corn-crakes croak, skylarks chirrup, woodpeckers peck, etc.

About 5 % of the world's white storks breed in Latvia. The stork has also been given the names "svētēlis, starks".

Many people in Latvia make and hang bird houses in trees to provide nesting places for birds.

People have also been given bird names since ancient times. As Latvian folk songs show, bird names are more often given to girls.

The most common names were Irbe, Zīle and Vālodze. The name of the bird was given to the child to embody the qualities of that particular bird. Today, the most popular bird names for women are Zīle, Irbe, Sniedze, Kaija.

Popular songs in Latvia named after birds are: Raimonds Pauls' song with words by poet Leons Briedis "Cielaviņa" and "Vālodzīte" (words and music) by Pēteris Jurciņš. You can listen to the songs by typing their titles into YouTube.

WORDS TO LEARN

Wings, beak, tail, head, leg, migratory bird, non-migratory bird, nest, nesting, wintering, long, short, fly, arrive, flutter, sing, whistle, catch, eat.

VIEGLI UZDEVUMI

Lasi jautājumus un atbildes! Zem fotogrāfijām raksti putna nosaukumu!

Kuri putni Latvijā ir visvairāk? Vasarā visbiežāk var redzēt balto stārķi. Mežos un parkos ir žubītes. No pūču dzimtas Latvijā visvairāk dzīvo meža pūces. Pilsētās ir zvirbuli, vārnas un baloži.

Kuri ir populārākie ūdensputni? Dažādos ūdeņos visvairāk ir meža pīles. Ir arī gulbji, kaijas.

Kuri ir lielākie putni Latvijā? Tie ir gulbji. Viņu garums no knābja līdz astei tēviņam var sasniegt 170 centimetrus, svars 12–15 kilogramus. Liels putns ir arī jūras ērglis. Jūras ērgļu ir maz. Ērglis redz 3–4 reizes labāk nekā cilvēks. No pūcēm vislielākais ir ūpis – brūnpelēks vai dzeltenbrūni raibs, uz vēdera spalvas gaišākas nekā uz muguras. Acis lielas, oranžas.

Kurš ir vismazākais putns Latvijā? Tas ir zeltgalvītis. Viņš ir vismazākais ne tikai Latvijā, bet arī Eiropā. Varbūt tāpēc Luksemburga izvēlējās viņu par savu nacionālo putnu. Zeltgalvītis ir tikai 9 centimetrus garš, viņš sver vien 5–7 gramus. Viņš ir tik veikls kā akrobāts.

Kurš putns visskaistāk dzied? Viena no skaistākajām dziesmām ir lakstīgalai. Tautā viņas dziedāšanu sauc par pogošanu. Lakstīgalas vairāk var dzirdēt vakaros un naktīs, galvenokārt maijā un jūnijā.

Kas tie par putniem, kas sēž uz elektrības vadiem un kuriem astes ir kā šķēres? Tās ir bezdelīgas. Bezdelīgas ir nelieli putni ar tumši zilu muguru, sarkanbrūnu pieri, baltu vēderu un ļoti garu asti. Bezdelīgas gandrīz visu laiku ir gaisā un ķer kukaiņus. Bezdelīga lido ļoti ātri.

1.

2.

3.

Atzīmē pareizo atbildi!

- 1. Mājas zvirbulis ir ūdensputns.
- 2. Latvijas ūdeņos ir daudz meža pīļu.
- 3. Latvijā dzīvo ļoti daudz jūras ērgļu.
- 4. Zeltgalvītis ir mazākais putns Eiropā.
- 5. Lakstīgalas pogo agros vasaras rītos.

Pasvītro pareizo! Izmanto informāciju par putniem!

1. Garas kājas kā **pīlei/stārķim/pūcei**.
2. Tik ātra kā **ūpis/cielava/gulbis**.
3. Tik laba redze kā **ērglim/pīlei/vistai**.
4. Dzied tik skaisti kā **dzenis/stārķis/lakstīgala**.
5. Acis lielas, apaļas kā **pūcei/bezdelīgai/cīrulim**.
6. Tik balts un cēls kā **zvirbulis/žubīte/gulbis**.

VIDĒJI GRŪTI UZDEVUMI

Lasi par putniem un ieraksti tautasdziesmās putna vārdu! Kad rakstīsi vārdus, atceries par tautasdziesmu ritmu!

Ko par putniem stāsta tautasdziesmas?

Dzeguze ir mazliet mazāka par balodi. Viņa ir pelēka, vēders gaišs ar pelēkām šķērsvītrām. Dzeguze ir putns, kas netaisa savu ligzdu. Olas viņa iedēj citu putnu sugu ligzdās. Dabā biežāk dzirdam dzeguzītes kūkošanu, retāk to var ieraudzīt. Visvairāk dzeguze kūko maijā, bet mazāk – pēc Jāņiem.

Dzērve ir liels, pelēks putns ar slaidu kaklu. Dzērve ir viens no raksturīgākajiem putniem Latvijas purvos. Tur viņai noder garās kājas. Dzērves kliezieni ir līdzīgi trompetes skaņām. Dzērve ēd gan kukaiņus un sīkus zīdītājus, gan augus, arī dzērvenes. Iespējams, par godu dzērvenēm viņa nosaukta tādā vārdā.

Dižraibais dzenis ir visbiežāk sastopamā Latvijas dzeņu suga. Viņam ir melni raibas spalvas un sarkanas spalvas zem astes. Dzenim atšķirībā no citiem putniem nav īpašas dziesmas. Viņš ar cieto knābi bungo, sit pa kokiem un baļķiem, arī notekcaurulēm un skursteņiem, taču smadzeņu satricinājums viņam no tā nekad nebūs. Dzeņa galvas uzbūve bija iedvesmas avots, lai izgatavotu F-1 formulas ķiveres.

Vistu vanagus var pazīt pēc izskata – zilganpelēka mugura, gaišākas spalvas uz vēdera un dzeltenas kājas. Vistu vanagam ir īsi, plati spārni un gara aste. Vanagu var pazīt arī pēc lidošanas ritma – spārna vēziens, vēlreiz vēziens un planēšana. Vistu vanagi medī meža strazdus, baložus, zosis un citus putnus. Mājputnus vanagi visbiežāk ķer vasaras beigās, rudenī.

Pūces ir diezgan lieli putni ar asiem, līkiem knābjiem un spēcīgiem nagiem. Pūcēm ir asa redze. Pūce var ieraudzīt peli futbola laukumā, kurā degtu tikai viena svece. Pūces lielās acis nevar pakustināt. Tādēļ pūces var pagriezt galvu 270 grādu leņķī, kas ļauj viņām vairāk redzēt. Vairums pūču sugu ir aktīvas krēslas laikā un naktī. Varbūt tādēļ ir tautasdziesmas, kurās pūce saistīta ar velnu.

1. Kūko, kūko, _____,
Plašajā tīrumā!
Kas tev kait nekūkot,
– Citi putni ligzdas vija.

2. Eita, bērni, skatīties,
Ko tās vistas kladzināja!
_____ tup ozolā
Dzelteniem zābakiem.

3. _____, _____,
Tev smuki bērniņi!
– Kā pate māte, kā pate māte!
– Resnām galvām, platām acīm!
– Tēvā, vellā, tēvā, vellā!

4. _____ bija raibi svārki,
Tam skrodera nevajag;
_____ bija garas kājas,
Tai tiltiņa nevajag.

Paskaidrojums:
eita – ejiet;
skroderis – šuvējs;
vells – velns;
pate – pati.

Uzraksti, kas šie par putniem?

1. _____

2. _____

3. _____

GRŪTI UZDEVUMI

Lasi un atzīmē apgalvojumus, kuri atbilst tekstam!

Putnu vērošana

Par putnu vērotāju nepiedzimst. Par putnu vērotāju kļūst. Lai vērotu putnus un kļūtu par labu putnu pazinēju, nav jābūt ornitologam, putnu vērotāji pārstāv visdažādākās profesijas. Galvenais – jābūt interesei par putniem un dabas mīlestībai. Tas arī viss. Pārējais nāks ar laiku – gan putnu vērošanas optika, gan grāmatas par putnu sugu noteikšanu un audioieraksti putnu pazīšanai pēc to balsīm.

Putnu vērošana ir lielisks brīvā laika pavadīšanas veids. Tie, kas nopietni aizrāvušies ar putnu vērošanu, vairs netiek no tās vajā. Putnu vērošana daudziem kļūst par lielu sirdslietu un dedzīgu aizraušanos, kam beigās ir pakārtotas citas ikdienas aktivitātes un aktualitātes. Putnu vērotājs, pat īpaši nedomājot par to, pamana un saklausa putnus sev apkārt, pazīst tos pēc skata, bet, ja neredz, tad atpazīst pēc balss. Jo putnu cilvēks vienmēr, lai ko arī darītu un domātu, ir ar putniem. Putnu vērotājs Roberts stāsta: “Latvijā novēroto putnu sugu saraksta veidošanu varētu pielīdzināt azartiskai kolekcijai. Šajā gadījumā tiek kolekcionēti stāsti un piedzīvojumi, kā ikviena no sarakstā iekļautajām sugām novērota. Putnu vērošana apvieno piedzīvojumu meklētāja kaislību ar Šerloka Holmsa cienīgām dedukcijas un loģisku spriedumu ķēdēm, pilnīgu godīgumu attiecībā uz redzēto, mūžīgu pašizglītošanos un pieredzes krāšanu, apkārt esošiem cilvēkiem, kas redzēto spēj novērtēt, un brīnišķīgu atpūtu. Putnu vērošana ļauj baudīt pilnu Latvijas platuma grādu klimatisko spektru – ilgstošas rudens vētras dod iespēju cerēt uz retām sugām, liels aukstums skarbākajā janvāra dienā nozīmē rāmāku jūru un labāku ziemojošo jūras putnu redzamību, bet februāra puteni redzēts agrs gājputns rada pilnīgu pavasara noskaņu. Arī atbilstošam ekipējumam (piemērotam apģērbam un apaviem, pierakstu blokam) un labai optikai (binoklim) ir nozīme. Tas viss kopā saista harmonijā ar dabas ritmiem – saullēkšiem un saulrietiem, aļņu ganīšanos naksnīgajās pļavās vai lūšu mazuļu rotaļām vecā priežu mežā, piešķir papildu motivāciju apmeklēt vēl neredzētas vietas Latvijā un padara dzīvi skanīgāku un krāsaināku!”

- 1. Ar putnu vērošanu var nodarboties jebkurš, kam tas patīk.
- 2. Putnu vērošana nav hobijs, bet profesionāla nodarbe.
- 3. Putnu vērotājam ir jābūt ar loģisku prātu un spriestspēju.
- 4. Putnu vērotājiem nemitīgi jāiegūst jaunas zināšanas.
- 5. Putnu vērošana notiek tikai pavasarī, kad atlido gājputni.
- 6. Putnu vērotājiem vienlaikus ar putnu vērošanu ir iespēja baudīt dabas skaistumu.

Lasi ticējumus! Pretī teikuma sākumam ieraksti burtu, kas apzīmē atbilstošā teikuma beigas!

1. Agra ziema būs tad, ____.	A ... bet – ja pēc Jāņiem – būs gara vasara.
2. Ja putns uzmeties uz loga čivina, ____.	B ... savukārt tās lidošana augstu gaisā liecina, ka būs labs laiks.
3. Ja jauni cilvēki pirmo reizi pavasarī redz divas cielavas kopā, ____.	C ... tad būs kāda ziņa.
4. Stārķis netaisa ligzdu mājās, ____.	D ... tad viņi tajā vasarā apprecēsies.
5. Ja dzeguze beidz kūkot pirms Jāņiem, būs īsa vasara un agras salnas, ____.	E ... kad gājputni agri aizlaižas uz siltām zemēm.
6. Ja bezdelīga lido tuvu zemei, tad gaidāms lietus, ____.	F ... kurās dzīvo nesaticīgi ļaudis.

ATBILDES

VIEGLI UZDEVUMI

1.	ūpis
4.	zeltgalvīte
5.	bezdelīga

2.	X
4.	X

1.	stārķim
2.	cielava
3.	ērglim
4.	lakstīgala
5.	pūcei
6.	gulbis

VIDĒJI GRŪTI UZDEVUMI

1.	dzeguzīte / dzeguze
2.	Vanags
3.	Pūce, pūce / Pūcīte, pūcīte
4.	Dzenim, Dzērvei

1.	vanags
2.	dzērve
3.	dzenis

GRŪTI UZDEVUMI

1.	X
3.	X
4.	X
6.	X

1.	E
2.	C
3.	D
4.	F
5.	A
6.	B

IZMANTOTIE MATERIĀLI

Teksti

www.putni.lv

<http://latvijas.daba.lv/dzivnieki/hordainhi/putni/>

<http://www.videsvestis.lv/vismazakais-putnins-zeltgalvitis/>

<http://www.videsvestis.lv/italis-brinas-latviesiem-visi-lielie-putni-ir-vanagi/>

http://dspace.lu.lv/dspace/bitstream/handle/7/4618/17585-Jolanta_Stauga_2010.pdf;jsessionid=4630FD6376D601A85BF5A6174C408376?sequence=1

<https://www.lob.lv/noderigi/putnu-verosana/>

<https://www.lob.lv/noderigi/materiali>

http://latvijas.daba.lv/aizsardziba/augi_dzivnieki/putni.shtml

<http://visiputni.lv/bologija/putnu-migracija/>

<http://latvijaspuces.lv/par-pucem/>

http://latvijaspuces.lv/wpcontent/uploads/2016/04/ParPucuSastopamibu_vertējumi_AAvj_20160415.pdf

Arheoloģija un etnogrāfija. Rakstu krājums. 3. laidieni. Rīga: Latvijas PSR Zinātņu akadēmijas izdevniecība, 1961, 39.-59.lpp.

<https://www.delfi.lv/izklaide/skats/zudamkokos/parsteidzotie-latvijas-putni-interesanti-fakti-ko-varbut-nezinaji.d?id=45757648>

<http://www.dainuskapis.lv/katalogs/3.5.5.-Putni>

[file:///C:/Users/VISC/Downloads/Dizi%20putni%20mazi%20putni\(A.Graubina\)%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/VISC/Downloads/Dizi%20putni%20mazi%20putni(A.Graubina)%20(2).pdf)

Attēli

<http://www.putni.lv/alaarv.htm>

<https://www.labdien.lv/aicina-tiessaiste-verot-dzivi-balto-starku-ligzda/>

https://www.naturephoto-cz.com/balta-cielava-picture_lv-27058.html

<http://www.selgasfoto.lv/?level=picture&id=8257>

<https://dabasdati.lv/lv/image/d8cd7922115d68028e65a16bdc3d4005/7094/>

<http://www.putni.lv/anapla.htm>

[https://www.redzet.eu/photo/meza-puce-D-052908/view/P%C5%ABces_\(p%C5%AB%C4%8Du_dzimta\)](https://www.redzet.eu/photo/meza-puce-D-052908/view/P%C5%ABces_(p%C5%AB%C4%8Du_dzimta))

<http://www.putni.lv/pasdom.htm>

[https://lv.wikipedia.org/wiki/%C5%BDub%C4%ABte#/media/Att%C4%93ls:Chaffinch_\(Fringilla_coelebs\)_edit.jpg](https://lv.wikipedia.org/wiki/%C5%BDub%C4%ABte#/media/Att%C4%93ls:Chaffinch_(Fringilla_coelebs)_edit.jpg)

<http://www.putni.lv/regreg.htm>

<https://gatisvil.wordpress.com/2012/09/03/hirundo-rustica/hirundo-rustica-9/>

<http://www.putni.lv/accgen.htm>

<https://www.fotografet.lv/photos/newest/74648>

https://www.naturephoto-cz.com/%E5%A4%A7%E6%96%91%E5%95%84%E6%9C%A8%E9%B8%9F-picture_cn-12230.html